

Devid İqlmen

İNKOQNİTO:

Beyinin gizli həyatı

Tərcüməçi:
İmanyar Qulusoy

qanun neşriyyatı

David Eagleman

INCOGNITO:

The Secret Lives of the Brain

Müəllifin 20-dən çox dilə tərcümə edilən və indidən klassikaya çevrilən bu əsəri beynin sirli dünyasına səyahət edir. Bu səyahətin bələdçisi təcrübələr, elmi biliklər və tarixi faktlardır. Kitab tibbi mövzuda yazılsa da, müəllifin yazıçılıq məharəti sayəsində sadə və obrazlı dillə təqdim olunur. Müəllif əsər boyu bir çox maraqlı mövzulara toxunur: sədaqət geni, qumarbaza çevrilən parkinson xəstələri, gen-mühit əlaqəsi, “yaxşı” və “pis” gen, şüuraltı və qərarvermə mexanizmi, məsuliyyət anlayışı, beynin insan həyatında rolu və s. O, yalnız mövzuların beyinlə əlaqəsini izah etmir, həm də müxtəlif formul və modellər irəli sürür. İnsan psixologiyası və davranışlarına neyron və gen prizmasından baxmağı öyrədir. Elmi-populyar dildə yazılmış kitab xüsusən müəllimlər, psixoloqlar, valideynlər və həkimlər üçün mühüm bilikləri ehtiva edir.

David Eagleman INCOGNITO: The Secret Lives of the Brain

Devid İqlmen İNKOQNİTO: Beyinin gizli həyatı

Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2019, 304 səh.

Janr: non-fiction/özünüinkışaf/psixologiya

Yaş qrupu: 16+

Ölçü: 145x215 mm

Cild: yumşaq

Nəşir: Şahbaz Xuduoğlu

Tərcüməçi: İmanyar Qulusoy

Redaktor: Gülnar Quliyeva

Korrektor: Ülviyyə Emin

Texniki redaktor: Əsəd Qaraqaplan

Mətn dizaynı: Rəhilə Şamilqızı

Qapaq dizaynı: Rafael Qasım

Qanun Nəşriyyatı

Bakı, Azərbaycan, AZ1102, Tbilisi pros., 76

Тел.: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212-42-37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

www.fb.com/Qanunpublishing

www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-36-591-7

© Qanun Nəşriyyatı, 2019

© 2012, David Eagleman

All rights reserved.

Bu kitabın Azərbaycan dilinə tərcümə və yayım

hüquqları Qanun Nəşriyyatına məxsusdur.

Kitabın təkrar və hissə-hissə nəşri "Müəlliflik hüququ və əlaqəli

hüquqlar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir.

Bir kitabı dərindən mənimsəmək üçün ən yaxşı metodu soruşsaydılar, “Tərcümə et, sonra da redaktəsinə bax” deyərdim. Çünki bu kitabın 6 ay çəkən tərcüməsi zamanı bunu yaşadım, ilikləriməcən (“beynimin iliklərinəcən” deyəcəkdim) hiss etdim.

Onu da qeyd edim ki, iş prosesində tərcüməçinin hər an dəyişən “əhval-ruhiyyələri” də iştirak edib. Tərcümə, xüsusən də redaktə zamanı İqlmenin kitabın sonunda dediklərinə birbaşa şahid oldum. Həqiqətən, müxtəlif vaxtlarda müxtəlif “mən”lərlə – tərcüməçilərlə qarşılaşdım.

Adətən, elmi səpkidə yazılmış kitablar sıxıcı olur. Ancaq bu kitab heç də elə təəssürat oyatmadı. Kitabı oxuduqca bilmirsən, faktların əks etdirdiyi gerçəklərə heyran qalasan, yoxsa kitab boyu ruh oxşayan yazar üslubuna?! Müəllif fikirlərini faktlarla əsaslandırır, yeri gələndə 100 il əvvəl baş vermiş faciəli bir qəzanı təfərrüatı ilə nümunə gətirir, Froydun fikirlərinə müraciət edir, yeri gələndə öz təcrübələrindən çıxış edir, xülasə, oxucunu yormur, onu bir bələdçi kimi öz arxasınca aparır. Daha doğrusu, elə ilk səhifələrdən başlayaraq oxucu onun ardınca düşür, “Siz təhlükəni qavramadan ayağınızı əyləcin üstünə aparan kimdir? Bir söhbətə qulaq vermədiyiniz halda adınızın çəkildiyini necə eşidirsiniz?”, “Niyə sirr saxlamaqda çətinlik çəkirik?”, “Necə olur ki, səbəbini də bilmədən kimisə cazibədar və ya yaraşıqlı görürük?”, “Əgər şüurlu beyin, yəni səhər sizinlə birlikdə yuxudan oyanan “siz” aysberqin görünən hissəsidirsə, bəs beynin qalan hissəsi bir ömür boyu nə ilə məşğul olur?” kimi suallara səbirsizliklə cavab axtarır.

Yazarın bir çox fikirləri ilə bir oxucu olaraq razılaşmasam da, ondan çox şey öyrəndim. Bu kitab insanın insana baxışını dəyişdirir, zənginləşdirir, müsahibi günahlandırmazdan əvvəl onu “gen-neyron-mühit” kontekstində analiz etməyi öyrədir. Kitab şüuraltı məf-

humunun bir sıra sirlərini gün üzünə çıxarır, hüquq sistemində “məsuliyyətə cəlb edilmə” anlayışına nevroloji aspektdən yeni və reformist təkliflər irəli sürür.

Sonda bir sıra tibbi terminlərin müəyyən edilməsində köməyini və biliyini əsirgəməyən tanınmış endokrinoloq Fərhad Burzuyevə, psixiatr Orxan Fərəcliyə, həmçinin keçmiş şagirdlərim, bu gün Tibb Universitetinin 3 və 4-cü kurslarında təhsil alan gələcəyin həkimləri Məmmədəli Şahinə, Rəna Əhmədovaya və Nigar Sadıqovaya təşəkkürümü bildirmək istərdim. Bir də “Qanun Nəşriyyatı”na belə dəyərli kitabı Azərbaycan dilində çapa hazırladığına görə minnətdarlıq etməyi özümə borc bilirəm.

İmanyar Qulusoy

“Bəşər övladı onu bürüyən heçliyi və onu udan sonsuzluğu anlamaqda acizdir”.

– B.Paskal, *“Düşüncələr”*

I fəsil

Beynimin içində biri var, ancaq o mən deyiləm

Güzgünün qabağında dayanıb özünü də diqqətlə baxın. O gözəl görünüşün altında bir-biri ilə əlaqələnmiş şəbəkələri xatırladan gizli və mürəkkəb bir mexanizm saat kimi işləməkdədir. Bu mexanizmi bir-birinə bağlanmış sümüklərdən ibarət skelet, güclü əzələlərdən ibarət bir şəbəkə, bir xeyli xüsusi maye və sizi yaşatmaq üçün gözdən uzaqda əl-ələ verib işləyən daxili orqanlar təşkil edir. Öz-özünü müalicə etməyi bacaran “yüksək texnologiyalı” həssas təbəqə isə – biz buna “dəri” deyirik – bu mexanizmi qüsursuz şəkildə örtərək xoş görünüşlü vücudu əmələ gətirir.

Bir də beyniniz var: Təxminən 1,5 kq ağırlığında, kənatda kəşf edilmiş, daha doğrusu, edilməkdə olan ən mürəkkəb orqan. Bu orqan kəllənin içində zirehli bunkerdə yerləşən kiçik keçidlərdən məlumat toplayaraq bütün əməliyyatları idarə edən mərkəzi funksiyaları yerinə yetirir.

Beyniniz “neyron” və “qliya” adlanan yüz milyardlarla hüceyrədən təşkil olunmuşdur. Bu hüceyrələrdən hər biri ayrı-ayrılıqda qarma-qarışıq şəhərə bənzəyir. Çünki bir hüceyrə bütün insan geni ehtiva etməklə yanaşı, mürəkkəb bir iqtisadi sistemin hərəkətini tənzimləyir.

Hər bir hüceyrə digər hüceyrələrə sürətlə elektrik siqnalları göndərir. Göndərilən siqnalların sayı bir saniyədə yüzə çatır. Beyninizdə dolaşan bu trilyonlarla siqnalın hər birini bir işıq fotonu ilə əvəz etsəniz, meydana çıxan ümumi mənzərə gözlərinizi qamaşdırar. Hüceyrələri bir-birinə bağlayan şəbəkə o qədər qarma-qarışıqdır